

Inhoud

Wat kun je verwachten van het extra materiaal bij webinar 4 over groene exegese?

1. Je vindt hier allereerst vertaalaantekeningen bij het besproken gedeelte in de NBV21.
2. Daarna volgt een samenvatting van webinar 4.
3. Verder krijg je een aantal praktische suggesties voor de verkondiging.
4. Tot slot vind je een literatuurlijst en een lijst met links naar organisaties die ander materiaal bieden rondom groene Bijbeluitleg en theologie.

1. Vertaalaantekeningen 2 Petrus 3 en Openbaringen

[2 Petrus 3:10] *de aarde en alles wat daarop gedaan is verdwijnt* – De brontekst is hier onzeker. Letterlijk: ‘de aarde en de daden in haar zullen niet gevonden worden’. Bij de NBV21 staat de volgende noot: ‘In plaats hiervan staat in sommige handschriften: “wordt gevonden”. In andere handschriften staat: “wordt platgebrand”. De laatste variant is een bekende variant, maar waarschijnlijk secundair. De NBV volgde de eerste alternatieve variant, die in de vorige Griekse teksteditie stond: ‘(...) de aarde wordt blootgelegd en alles wat daarop gedaan is komt aan het licht.’ Het probleem is dat de frase ‘x wordt gevonden’ geen Griekse parallellen heeft in een vergelijkbare context, waardoor uitleggers moeten gissen naar de betekenis. Het is onmogelijk Grieks. In Syrische en Koptische handschriften staat ‘wordt *niet* gevonden’, en dat is een bekende uitdrukking voor ‘verdwijnen’. Deze variant is nu ook gevolgd in de nieuwste Griekse teksteditie. Zoals wel vaker is gebeurd in de tekstoverlevering is hier het woordje ‘niet’ (*ouch*) in een vroeg stadium weggevalen. Hierop wijst ook vers 11, waarin staat dat alles te gronde gaat, en vers 7 waarin staat dat de tegenwoordige hemel en aarde bestemd zijn voor het vuur.

Er zijn bij sommige Bijbelgedeelten vertaaltoelichtingen te vinden bij de NBV op debijbel.nl (zie NBV met vertaalaantekeningen). Veranderingen in de NBV21 worden toegelicht in Matthijs de Jong en Cor Hoogerwerf, *NBV21: De vertaalmethode toegelicht*, Haarlem/Antwerpen 2021.

2. Samenvatting webinar 4

Inleiding op Openbaring en 2 Petrus

Wat staat er in Openbaring en 2 Petrus over het lot van de aarde? In Openbaring wordt er dood en verderf uitgestort over de aarde. Uiteindelijk vluchten de aarde en de hemel weg van de troon van God (20:11). Deze aarde en hemel gaan voorbij om plaats te maken voor een nieuwe hemel en een nieuwe aarde (21:1, 5a).

2 Petrus 3 gaat in op de vraag of de Heer nog wel terugkomt. De schrijver van de brief wil spotters weerleggen. Hij toont allereerst in vers 5-7 aan dat de wereld niet altijd hetzelfde is geweest. Hij wijst op de eerdere hemel en aarde, die vergaan zijn door het water ten tijde van de zondvloed. En dat gaat weer gebeuren, door vuur. Deze discussie lijkt een Joods-christelijke versie te zijn van de discussie tussen platonisten en stoïcijnen. Volgens de platonisten was de kosmos eeuwig en onveranderlijk. En wat deze schrijver betoogt lijkt sterk op de stoïcijns verwachting van een wereldbrand. De idee van de wereldbrand is uniek in het Nieuwe Testament. De schrijver legt een creatieve verbinding tussen apocalyptische en stoïcijns ideeën.

Het tweede argument van de schrijver is ontleend aan Psalm 90:4 (2 Petr. 3:8). Elke speculatie en tijdrekening over de komst van de Heer zinloos. Dat de Heer nog niet gekomen is, duidt de schrijver positief: dat betekent dat Hij geduld heeft met ons en op ieders inkeer wacht. Maar waakzaamheid is geboden. De dag van de Heer zal komen als je het niet verwacht (3:10). De schrijver stelt de plotselinge verbranding van de kosmos voor ogen om aan te sporen tot en heilig en vroom leven om het komende oordeel te kunnen doorstaan. Sterker nog, heilig en vroom leven kan de komst van een nieuwe aarde waarop gerechtigheid woont zelfs bespoedigen (3:12-13)!

Valt de aarde van destructie te redden?

Binnen de groene exegese bestaat een lijn van uitleg die de aarde van destructie wil redden. Tegenover ondergang en catastrofe zetten zij vernieuwing en transformatie. Er zijn in het Nieuwe Testament zeker teksten te vinden die over transformatie gaan, met name in de brieven van Paulus. Maar het is niet goed mogelijk ook Openbaring en 2 Petrus in het kamp van de transformatie te krijgen. Het is sympathiek om al te simplistische voorstellingen over de ondergang van de aarde te nuanceren, maar dat neemt niet weg dat er volgens deze teksten geen redden meer aan is.

Een voorbeeld van twijfelachtige groene uitleg is hoe wel eens over twee Griekse woorden voor 'nieuw' wordt gesproken. *Neos* zou dan splinternieuw zijn en *kainos* vernieuwd, en de nieuwe aarde is dan niet splinternieuw maar vernieuwd. Maar in werkelijkheid worden deze twee Griekse woorden als synoniemen gebruikt.

Dit alles is helaas niet zo motiverend voor groen gedrag. Hoe nu verder?

Apocalyptiek

Het is van belang te beseffen wat apocalyptische teksten precies voor soort teksten zijn. Er bestaan nog veel meer 'openbaringen' of apocalypsen uit de tijd rond het begin van onze jaartelling. Deze teksten staan in de lijn van de profeten, maar in de Perzische tijd komt daar een dualistisch element bij. De aarde wordt geregeerd door het kwaad en de overwinning op de duivel gaat niet zonder dat de aarde ook te gronde gaat. Dit type teksten is pessimistisch over het lot van de aarde dan de profeten, bij wie meer continuïteit te bespeuren is tussen deze aarde en de nieuwe schepping. Opmerkelijk aan 2 Petrus

is dat de apocalyptische verwachting gecombineerd wordt met een natuurfilosofisch idee over de ineenstorting van de kosmos.

Hoe kun je omgaan met deze – vanuit groen perspectief – schurende teksten?

Denkrichting 1: status van de apocalyptische ideeën

De eerste denkrichting maakt de keuze om binnen de Bijbel de beelden van vernieuwing en transformatie voorrang te geven boven die van ondergang en destructie. Als ondersteunend argument valt aan te voeren dat Openbaring en 2 Petrus in de canon toch wat meer aan de rand staan. Verder valt te overwegen of het apocalyptische wereldbeeld voor ons gezaghebbend moet zijn. Ligt de essentie niet eerder in de onderliggende waarde van gerechtigheid en de overwinning op het kwaad?

Denkrichting 2: de relatie tussen ondergang aarde en ons gedrag

De tweede denkrichting legt op tafel dat er in deze teksten *geen* link is tussen de ondergang van de aarde en onverschilligheid in het handelen.

1. De aarde gaat niet ten onder omdat deze inherent slecht is. Ook in deze teksten is en blijft de aarde de schepping van God. De aarde gaat ten onder omdat deze in de greep is van de machten van het kwaad. Alleen een harde ingreep kan nog helpen.
2. Het gedrag waartoe opgeroepen wordt is vroomheid, goeddoen, zelfbeheersing, leven in vrede, enzovoort (Op. 14:12; 18:4a; 22:11b; 2 Petr. 1:3-11; 2:20-21; 3:11, 14). Dit staat haaks op uitbuiting en onderdrukking en is een aanknopingspunt voor groene ethiek.
3. Het vernietigen van de aarde wordt genoemd als een van de misdaden van de volken en de aardse machthebbers (Op. 11:18). Dit gedrag is duidelijk compleet verkeerd.

Denkrichting 3: groene lessen?

Is het toch mogelijk om positieve, groene lessen te trekken uit deze teksten? Bij 2 Petrus 3 zit er, als je met de tekst meedenkt, een aansporing verborgen om zuinig met onze leefwereld om te gaan. Want de komst van de Heer is niet te berekenen en het is mogelijk dat de aarde nog heel lang mee moet.

Wat Openbaring betreft is het een veelbelovende route om je te concentreren op de situatie van de eerste lezers en vandaaruit parallellen te trekken met de situatie van vandaag. Openbaring schetst de Romeinse maatschappij als een onderdrukkend systeem. In dit systeem zijn handel en economische voorspoed, de staatsmacht van Rome en de godsdienst in de vorm van de keizercultus nauw verweven. Volgens de Romeinse propaganda heerst de keizer over de hele kosmos. In het boek Openbaring speelt een conceptuele strijd: wie heeft de hoogste macht in hemel en op aarde?

Johannes stelt het imperium een gedrocht is geworden dat hemel en aarde in zijn macht houdt en mensen tot slaven maakt. De schets van Babylon in Openbaring 18 is ook voor moderne lezers herkenbaar. Leiders die zich hebben gecompromitteerd met het oog op handel en weelde (Op. 18:3). Rijkdom en voorspoed is het hoogste goed, de handelaren zijn de groten der aarde, en de transportsector is spekkoper. Babylon betovert en verleidt de volken met zijn gadgets en snuisterijen, en mensen geloven deze leugens. Maar ondertussen vloeit er bloed... (Op. 18:24).

Johannes schetst een tegenwereld en roept op om zich te verzetten tegen de maatschappelijke orde. Maar let wel, het gaat hier niet om verzet tegen gezag op zich, maar tegen een valse orde die in de greep is van het kwaad. Het verzet is waardegedreven. Centraal staat de trouw aan het getuigenis van

Jezus. De gelovigen worden opgeroepen dit compromisloos vol te houden. Hierin zijn aanknopingspunten te vinden voor groene theologie en ethiek.

3. Suggesties voor de preek

3.1 Vernietiging van de aarde en destructief gedrag

Apocalyptische teksten in de Bijbel die spreken over de vernietiging van de aarde, verbinden dat vooral met Gods straffende ingrijpen. Vandaag de dag is de mens zélf de vernietiger, op een schaal die geen van de Bijbelschrijvers voor mogelijk hield. Hoe moeten we in de kerk omgaan met die twee dingen? Wat zeg je tegen mensen die volstrekt onverschillig zijn over wat we de geschapen wereld aandoen, of zelfs een beroep doen op de apocalyptische teksten zoals besproken in het webinar? Helpt hier het exegetische inzicht uit het webinar dat destructief gedrag in de Bijbel *altijd* aan de verkeerde kant van de streep staat? De ethische aansporingen in deze apocalyptische teksten wijzen een heel andere kant uit: zuiverheid, zelfbeheersing, liefde, vrede, gerechtigheid, enzovoort.

3.2 Openbaring als eyeopener

Openbaring wordt vaak ervaren als een ingewikkeld boek met ondoorgrondelijke symboliek. Maar het is een breed geaccepteerde uitleg dat Openbaring in beeldtaal schrijft over het Romeinse rijk. Het beest uit de zee verwijst naar keizer Nero en het beest van het land naar de keizercultus in Klein-Azië. De (hoer van) Babylon staat voor Rome, dat met de belofte van weelde en rijkdom de aarde beheerste en mensen in hun greep hield. Met deze leessleutel gaat dit boek leven. Het geeft een hemels perspectief op de werkelijkheid, een eyeopener voor wat werkelijk aan de hand is. De spannende vraag is wat dit betekent voor ons. In hoeverre is ons systeem vergelijkbaar met dat van Rome? En welke houding wordt van gelovigen gevraagd?

3.3 Openbaring als spiegel

Vaak wordt Openbaring als een boek met voorspellingen gelezen, maar dan gaan uitleggers vaak met de tekst op de loop. Je kunt het boek ook, en misschien wel beter, lezen als een spiegel die ook ons wordt voorgehouden: hoe stellig durf je afstand te nemen van wat de norm is van je eigen tijd? In onze tijd kun je denken aan de economie, die alles lijkt te bepalen, en zaken als rechtvaardigheid, duurzaamheid en solidariteit keihard overrulet. Wat betekent het als wij als christenen zeggen: 'De norm van deze wereld is niet onze norm. Wij willen ons laten leiden door Bijbelse noties zoals naastenliefde en rechtvaardigheid.' Welke consequenties kunnen we daaruit trekken voor vandaag? Durven wij zo radicaal te zijn als in Openbaring van de gelovigen wordt gevraagd?

4. Literatuur bij webinar 4

- Edward Adams, 'Retrieving the Earth from the Conflagration. 2 Peter 3.5-13 and the Environment' in: Horrell, *EH*, 108-120.
- Matthijs den Dulk, 'Waar blijft plan(eet) B? Over de klimaatcrisis en een nieuwe aarde' in: *Schrift* 303 (augustus 2021), 47-51.
- Jörg Frey, *Der Brief des Judas und der zweite Brief des Petrus*, Theologischer Handkommentar zum Neuen Testament 15/2, Leipzig 2015.
- Jörg Frey, 'Second Peter in New Perspective' in: Jörg Frey, Matthijs den Dulk en Jan van der Watt (red.), *2 Peter and the Apocalypse of Peter. Towards a New Perspective*, Leiden/Boston 2019, 7-74.

- David G. Horrell, 'Apocalyptic Visions of Cosmic Catastrophe' in: idem, *The Bible and the Environment. Towards a Critical Ecological Biblical Theology*, Londen/Oakville 2010, 104-114.
- Pieter W. van der Horst, "'The Elements Will Be Dissolved with Fire.'" The Idea of Cosmic Conflagration in Hellenism, Ancient Judaism, and Early Christianity' in: idem, *Hellenism - Judaism – Christianity. Essays on Their Interaction*, 2e dr., Leuven 1998, 271-292.
- Micah D. Kiel, 'Revelation' in: Marlow en Harris, *OHBE*, 256-265.
- Bert Jan Lietaert Peerbolte, 'De Val van het kwaad' in: Marcel Barnard en Bert Jan Lietaert Peerbolte (red.), *Openbaringen en visioenen. Betekenis en invloed van het boek Openbaring*, Zoetermeer 2003, 29-47.
- Geert van Oyen, 'Het boek Openbaring: een hemels perspectief' in: Marcel Barnard en Bert Jan Lietaert Peerbolte (red.), *Openbaringen en visioenen. Betekenis en invloed van het boek Openbaring*, Zoetermeer 2003, 107-129.

5. Literatuur rond groene exegese en theologie

Nederlands

Breed toegankelijk:

- Jan J. Boersema, 'De val en de wolf' in: *Met Andere Woorden* 41/2 (oktober 2022), 19-21. [[Column](#) over de tweedeling tussen wilde en gedomesticeerde natuur en de gevolgen daarvan.]
- Gijsbert van den Brink, 'Rentmeesterschap?' in: *Met Andere Woorden* 41/2 (oktober 2022), 70-71. [[Excerpt](#) uit de 'Wetenschapsbijbel' over het begrip rentmeesterschap.]
- Hans Burger, *Hoop voor een zuchtende schepping. Reflecties over lijden en ecologie bij Romeinen 8*, Reformatorische Stemmen 2020/1, Baarn 2020. [Toegankelijk boekje over het thema in de titel, met gespreksvragen.]
- Dave Bookless, *Het groene hart van het geloof. Zorg voor Gods wereld*, Amsterdam 2019 [Kampen 2009]. [Toegankelijk boek waarin zorg voor de schepping in het centrum van het christelijk geloof wordt geplaatst.]
- Sam Janse, 'Groene exegese – kan dat wel?' in: *Met Andere Woorden* 41/2 (oktober 2022), 58-59. [[Column](#) over zin en onzin van groene exegese.]
- *Schrift* 303 (2021) is gewijd aan het thema 'de groene Bijbel' met bijdragen van diverse Nederlandse Bijbelwetenschappers en theologen (zie theologie.nl).
- Trees van Montfoort, 'Schepping is geen strijd' in: *Met Andere Woorden* 41/2 (oktober 2022), 44-45. [[Column](#) over wat het betekent dat strijd afwezig is in het scheppingsverhaal.]
- Matthias Olthaar en Paul Schenderling, *Hoe handel ik eerlijk?* Middelburg 2021.
- Paul Schenderling, *Er is leven na de groei. Hoe we onze toekomst realistisch veiligstellen*, Voorschoten 2022.
- Hans Schraevesande (red.), *Van God is de aarde en al wat daar leeft. Waarom duurzaamheid tot het hart van kerk en geloof behoort*, Bezinning 60, Amersfoort 2019. [Toegankelijke brochure over kerk, geloof en duurzaamheid. [Digitaal te bestellen bij de Raad van Kerken.](#)]
- In de loop van oktober en november 2022 verschijnen diverse blogs op debijbel.nl.

Vakliteratuur:

- Jan Boersema, *Thora en Stoa over mens en natuur. Een bijdrage aan het milieudebat over duurzaamheid en kwaliteit*, Baarn 1997. [Studie over de levensbeschouwelijke wortels van het milieudebat, waarin ook de symbolische rijkdom van de Thora aan de orde komt.]
- C. Houtman, *Wereld en tegenwereld. Mens en milieu in de Bijbel / Mens en milieu en de Bijbel*, Baarn 1982. [Kritisch boekje over de uitleg van het Oude Testament en wat er daarbij vaak misgaat in 'groene' exegese.]
- Matthijs de Jong, 'Heersen als beeld van God: (g)een ramp voor de aarde. Een exegetische verkenning van Genesis 1:26-28' in: *Met Andere Woorden* 41/2 (oktober 2022), 22-41. [[Onderzoeksartikel](#) waarin onderzocht wordt wat het betekent dat niet de mens, maar de sabbat kroon op de schepping is.]
- Matthijs de Jong, 'Geen vrede zonder recht. De waarschuwing van de profeten' in: *Met Andere Woorden* 41/online (15 oktober 2022), debijbel.nl/bericht/geen-vrede-zonder-recht. [Verkenning naar groene uitleg van de profetenboeken.]
- Matthijs de Jong, 'Groene lessen uit de Psalmen' in *Met Andere Woorden* 41/online (22 oktober 2022), debijbel.nl/bericht/groene-lessen-uit-de-psalmen. [Verkenning naar groene uitleg van de Psalmen.]
- *Laudato Si' – Wees geprezen*, geautoriseerde vertaling van de milieu-encycliek van paus Franciscus uit 2015. [[Samenvattingen zijn hier te vinden](#).]
- Trees van Montfoort, *Groene theologie*, Middelburg 2019. [Theologisch betoog voor Gods liefde voor héél de schepping, met bespreking van Bijbelse teksten en diverse theologische visies.]
- Eva van Urk-Coster, 'Ecologisch Bijbellezen in het antropoceen' in: *Met Andere Woorden* 41/2 (oktober 2022), 8-17. [[Achtergrondartikel](#) dat antropocentrische lezing van de Bijbel bevaart.]
- In de loop van oktober en november 2022 verschijnen diverse longreads op debijbel.nl.

Engels

- Richard Bauckham, *Living with Other Creatures. Green Exegesis and Theology*, Milton Keynes 2012. [Verzameling essays over de plaats van mensen in de schepping, met aandacht voor o.a. de evangeliën en Openbaring, stemmen uit de traditie en een Bijbels-theologische visie op biodiversiteit.]
- Ellen F. Davis, *Scripture, Culture, and Agriculture. An Agrarian Reading of the Bible*, Cambridge 2009. [Theologie en ethiek van landgebruik; vernieuwende uitleg van Bijbelse zorg voor de aarde in gesprek gebracht met moderne visies op agricultuur.]
- Norman Habel, *An Inconvenient Text. Is a Green Reading of the Bible Possible?* Adelaide 2009. [Veel teksten in de Bijbel zijn 'grijs' in plaats van 'groen', Habel stelt voor die te lezen vanuit het perspectief van de slachtoffers: de aarde en zijn inwoners.]
- Horrell e.a., *EH = David G. Horrell, Cheryl Hunt, Christopher Southgate en Francesca Stavropoulou (red.), Ecological Hermeneutics. Biblical, Historical and Theological Perspectives*, Londen/New York 2010. [Veelomvattend boek dat ecologische inleidingen biedt bij de Bijbel, traditie en hedendaagse leeswijzen.]
- David G. Horrell, *The Bible and the Environment. Towards a Critical Ecological Biblical Theology*, Londen/Oakville 2010. [Bespreekt verschillende delen van de Bijbel, hermeneutische reflecties.]

- Marlow & Harris, *OHBE* = Hilary Marlow en Mark Harris (red.), *The Oxford Handbook of the Bible and Ecology*, Oxford 2022. [Veelomvattend handboek dat ecologische inleidingen biedt bij de Bijbel, traditie en hedendaagse leeswijzen.]
- Zie ook de literatuur die gebruikt is in de artikelen in *Met Andere Woorden* 41/2.

7. Aan de slag met Bijbel en duurzaamheid

7.1 NBG-materiaal rond Bijbel en duurzaamheid

- Boekje ***Bijbel en duurzaamheid Inspiratie voor een groene levensstijl***. Dit boekje bevat een Bijbellesplan, gespreksstof voor kringen en kindermateriaal. Het boekje is gratis en wordt tegen verzendkosten toegestuurd na bestelling via bijbelgenootschap.nl/kerken.
- Leesplan ***Maak je bijbel groen***. Beschikbaar in de [Mijn Bijbel-app](#).
- Boek ***Maak je bijbel groen***. Verdieping en inspiratie om van je eigen bijbel een groene bijbel te maken. Een lees- en werkboek met de extra inhoud uit de *Groene Bijbel*. Zie <https://shop.bijbelgenootschap.nl/product/maak-je-bijbel-groen/>.

7.2 Ander toegankelijk materiaal rond Bijbel en duurzaamheid

Zie ook bij Literatuur.

Micha Zondag

ON/OFF SCHULDIG: Voel jij je thuis in een schuldig systeem? Tijdens de Micha Zondag staan duizenden kerken wereldwijd stil bij een thema rondom armoede en onrecht. [Download het gratis materiaal](#) met o.a. **prekschetsen** en doe ook mee op 16 oktober 2022 (of een andere zondag).

Een klimaatgesprek onder pastores

Aster Abrahamsen-den Bok e.a., *Een klimaatgesprek onder pastores. Gespreksmateriaal door pastores voor pastores*, 2022. Handleiding voor klimaatgesprek onder pastores. Bevat vier delen: 1) Uitwisseling van perspectieven, 2) Inleidende artikelen over preken tijdens klimaatcrisis, 3) Liturgische bouwstenen, 4) Verdiepende artikelen. [Deze handleiding is gratis te downloaden](#).

7.3 Christelijke groene organisaties en werkverbanden

- [A Rocha](#) is een wereldwijde beweging van christenen die vanuit hun geloof zorgen voor Gods schepping.
- [EcoKerk](#), opgericht door de Belgische bisschoppen, verbindt ecologie met de christelijke spiritualiteit en de sociale leer van de Kerk.
- De website [GroenGeloven](#) wil je inspireren om, al of niet vanuit het geloof, na te denken over duurzaamheid. Wat betekent duurzaamheid voor jou en wat betekent dit voor de keuzes in het dagelijks leven? Naast de blog van Marjolein Tiemens-Hulscher is er een aanbod te vinden van lezingen, cursussen en workshops.
- [GroeneKerken](#):

- Geloof in God als schepper is verbonden met de zorg voor zijn schepping. Deze twee komen bij elkaar in een kerkgemeenschap. Daarom vindt GroeneKerken dat duurzaamheid voor elke kerk een relevant en essentieel thema is.
  - GroeneKerken ondersteunt kerken om duurzame stappen te zetten, zich te verdiepen in de 'groene' kant van de Bijbel en van betekenis te zijn voor de samenleving. GroeneKerken stimuleert dat kerken duurzamer en groener worden en dat die kerken – van beginner tot duurzame expert – elkaar kunnen vinden en stimuleren.
  - Je bent welkom om je aan te sluiten bij ons netwerk!
  - Zie ook Kees Posthumus (i.s.m. GroeneKerken), *Geloof en een hoop zonnepanelen. Naar een duurzame, groene geloofsgemeenschap*, [meer informatie](#).
  - De website [Kerk en Milieu](#) is een van de 'groene websites' van de Raad van Kerken in Nederland.
  - [Laudato Si' Alliantie](#): Nederlandse werkgroep rond de encycliek *Laudato Si'* van paus Franciscus.
  - [Micha Nederland](#) komt op voor gerechtigheid. De organisatie verbindt, inspireert en activeert kerken en organisaties om actief christen te zijn in deze wereld.
  - [Werkgroep Theologie, Kerk en Duurzaamheid](#) van de Raad van Kerken in Nederland wil zich inzetten voor een duurzame samenleving.
  - [Netwerkgroep Schepping en Duurzaamheid](#) van de Raad van Kerken.
- Op de websites [Kerk en Milieu](#) en [Laudato Si'](#) staan opsommingen van nog meer duurzame organisaties.

